

Андрій Стасюк
(Івано-Франківськ, Україна)

ДОКУМЕНТ ГАЛИЦЬКОЇ ЗЕМСЬКОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ XV СТОРІЧЧЯ ПРО МАЙНОВІ СТОСУНКИ МІСЦЕВОЇ ШЛЯХТИ*

У статті подано короткий огляд та публікацію документа, що вийшов з галицької земської канцелярії 1557 р. Оригінал акта зберігається у Національному архіві в Кракові, а його зміст ілюструє практику майнових відносин шляхти Галицької землі на межі пізнього середньовіччя і ранньомодерного часу. Серед головних дійових осіб історичного джерела фігурують офіційні урядники — земські суддя та підсуддя, а також представники галицької знаті XV—XVI ст.

Ключові слова: Галич, актова документація, галицький земський суд, Сарники, шляхта, Галицька земля.

Актова документація Галицької землі XV—XVIII ст. становить цікавий і багатий джерельний масив, який вивчено доволі опосередковано і фрагментарно. Земельні надання, королівські привілеї та інша важлива документація потрапляли до книг загальнодержавного документального депозитарію, т. зв. «Коронної метрики», що спочатку зберігалася у столичних центрах: спочатку в Кракові, а потім — у Варшаві. Від початку XX ст. дослідники користувалися регестами цих докумен-

---

* Виголошую щире подяку за допомогу у відчитанні тексту доктору історичних наук Миронові Капралю (Львів, Україна).

тів¹, які видав Тадеуш Вежбовський. А віднедавна польські архівісти більшість книг оприлюднили в хорошій цифровій якості на Інтернет-ресурсі *Головного архіву давніх актів у Варшаві (Archiwum Głównie Akt Dawnych w Warszawie)*².

Втім основний блок галицької актової документації все ж громадиться в архівних установах України. Зокрема *Центральний державний історичний архів України в м. Львові* зберігає 498 книг *Галицького гродського суду* за період 1512–1784 рр. та 223 книги *Галицького земського суду* від 1435–1788 рр.³ Дотепер найкращою спробою публікації актових джерел залишається видання *«Найдавніших записок галицьких судів 1435–1475»* у 12-му томі *«Актив гродських і земських»*⁴, здійснене наприкінці XIX сторіччя.

---

¹ Marticularum Regni Poloniae Summaria, excusiss codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur (далі – MRPS) / T. Wierzbowski. – Varsoviae: Typis Officinae C. Kowalewski, 1905. – Pars 1: Casimiri IV regis tempora complectens (1447–1492). – 191 p.; MRPS. – Varsoviae, 1907. – Pars 2: Ioannis Albertis regis tempora complectens (1492–1501). – 190 p.; MRPS. – Varsoviae, 1907. – Pars 3: Alexandri regis tempora complectens (1501–1506). – 302 p.; MRPS. – Varsoviae, 1910. – Pars 4: Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548). – Vol. 1: Acta cancelariorum 1507–1548. – 477 p.; MRPS. – Varsoviae, 1912. – Pars 4: Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548). – Vol. 2: Acta vicecancelariorum 1507–1535. – 476 p.; MRPS. – Varsoviae, 1915. – Pars 4: Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548). – Vol. 3: Acta vicecancelariorum 1533–1548. – 439 p.; MRPS. – Varsoviae, 1917. – Pars 4: Sigismundi I regis tempora complectens (1507–1548). – Vol. 4: Indices rerum, personarum et locorum 1507–1548. – 417 p.; Marticularum Regni Poloniae Codicis Saeculo XV Conscripti. Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483 / [wyd. G. Rutkowska]. – Warszawa: Instytut Historii PAN, 2005. – 200 s.

² Archiwum Głównie Akt Dawnych w Warszawie. – Warszawa: AGAD, 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.agad.gov.pl (дата звернення 28.05.2018) – Metrica Regni Poloniae Digitalis.

³ Центральний державний історичний архів України, м. Львів: Путівник / [автори-упорядники: О. Гневишева, У. Єдлінська, Д. Пельц, Г. Сварник, І. Сварник, Н. Франко]; Державний комітет архівів України. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – К., 2001. – С. 60, 62.

⁴ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernadyńskiego we Lwowie (далі – AGZ) / [w skutek fundacyi śp. Aleksandra hr. Stadnickiego wydane staraniem Galicyjskiego wydziału krajowego]. – we Lwowie: Główny skład w księgarni Seyfartha i Czajkowskiego z I. Związkowej drukarni, 1887. – T. 12. – 551 s.

Окрім вітчизняних архівосховищ, досить значна частка галицьких актів зберігається в архівних фондах інших держав, насамперед тих, до складу яких входили Галич та Галицька земля впродовж XIV–XX ст. Серед них особливе місце посідає *Національний Архів у Кракові (Archiwum Narodowe w Krakowie, колишній Державний архів у Кракові – Archiwum Państwowe w Krakowie)*. Під час науково-пошукової роботи в цій установі* було виявлено кілька виданих у Галичі оригінальних пергаментних документів XV ст. Зокрема це кириличні грамоти галицьких старостів – Яна Щекотського від 24 березня 1409 р. (Sygn. ADzT 015) та Михайла Бучацького від 5 вересня 1418 р. (Sygn. ADzT 018) Обидва акти добре знані в академічному середовищі, і їх неодноразово публікували дослідники XIX–XX ст.⁵

Значно цікавішим у джерелознавчому світлі виглядає латиномовний документ галицького земського суду, датований архівним інвентарем 7 січня 1472 р. (Sygn. ADzT 026)⁶. Однак завдяки прискіпливішому вивченню цього акта вдалося встановити, що він походить з 1557 р. і є своєрідним витягом, який засвідчує правомірність майнових дій, які галицька шляхта провела у другій половині XV ст.⁷

Зміст документа підтверджує, що шляхтич Михайло син Завіши з Гнильчого продав частину села Сарників (сучасний однойменний населений пункт Рогатинського району Івано-Франківської області) своєму дядькові Михайлові Злотницькому. Дію купівлі-продажу було записано до «*галицьких земських книг*» 7 січня 1472 р., відтак цей фрагмент документа свого часу публікувався у 12-му томі «*Актив гродських і земських*»⁸.

---

* Опрацювати фонди I відділення (Замок Вавель) Національного архіву в Кракові нам вдалося двічі – під час наукових стажувань влітку 2014 р. в рамках Стипендіальної програми Польського уряду для молодих науковців та восени 2016 р. за підтримки стипендії Варшавського університету – *Artes Liberales*.

⁵ Розов В. Українські грамоти / В. Розов. – К., 1928. – Т. 1: XIV в. і перша половина XV в. – С. 73–75, 88–89.

⁶ Inwentarz Zespołu (zbioru) akt Archiwum Dzikowskie Tarnowskich z lat 1310–1951. Nr. Zespołu 639. – Kraków: Archiwum Narodowe w Krakowie. – S. 61.

⁷ Archiwum Narodowe w Krakowie. – Zespół 639. – Archiwum Dzikowskie Tarnowskich. – Sygn. ADzT 026.

⁸ AGZ. – Т. 12. – S. 347.

Натомість інша частина тексту, яка стосується появи вищезгаданого акта-підтвердження, оприлюднюється вперше. Так, у період між 4 січня і 31 грудня 1557 р. суддя Галицької землі Микола Хотимирський та підсудок Григорій Маковецький на вимогу шляхтича Павла Скотницького зробили відповідний витяг про продаж частини с. Сарників від 1472 р. у вигляді грамоти, скріпивши її привісною печаткою при знатних і гідних довіри свідках.

Цікавою виглядає і постать замовника підтвердження – Павла Скотницького. Відомо, що в період 1569–1590 рр. він займав уряд галицького хорунжого⁹, а також неодноразово репрезентував Руське воєводство як посол на сеймі Речі Посполитої. Дружиною Павла Скотницького була Катерина Кола-Сапоровська (шлюб укладено після 1554 р.), а їхній син Ян Скотницький з Малих Скотників на початку XVII ст. був полянецьким каштеляном¹⁰. Важливо, що прізвище Скотницький також занотоване серед численних графіті на стінах галицького храму Святого Пантелеймона (тоді костел Святого Станіслава). Зокрема на південному фасаді зберігся напис латиною: DIE XXII MAI AD 1552 BENE DICTVS SKOTNICKI («Дня 22 травня року Божого 1552 {тут був} Бенедикт Скитницький»)¹¹.

Співзвучність прізвищ Павла й Бенедикта вказує на родинні зв'язки між ними. Можливо, Бенедикт, котрий, окрім пам'ятного запису на стіні храму, більше не фігурує у письмових джерелах, доводився Павлові Скотницькому батьком або братом. Не виключено, що Бенедикт – це одне з імен самого Павла. Опосередковано на такі думки наштовхує хронологія графіті, датована травнем 1552 р., адже всього за п'ять років 1557 р. в галицьких актах вперше згадано й Павла Скотницького. Ймовірно, така хронологічна, географічна та генеалогічна відповідність вказує на

---

⁹ Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy / [opracował K. Przybos] // Urzędnicy dawnej Rzeszy Pospolitej XII–XVIII wieku. Spisy / [pod red. A. Gąsiorowskiego]. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź : Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wyd-wo PAN, 1987. – Т. 3. – С. 36.

¹⁰ Internetowy Polski słownik Biograficzny. – Instytut Historii PAN, 2014–2018 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ipsb.nina.gov.pl (дата звернення 28.05.2018) – Irena Kaniewska. Pawel Skotnicki h. Grzymała.

¹¹ Корнієнко В. Епіграфіка сакральних пам'яток Галича (XII–XIX ст.) / В. Корнієнко // Галич. Збірник наук. праць / За ред. М. Волощука. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2018. – Серія 2. – Вип. 3. – С. 224.

близьку кровну спорідненість, а можливо, обох осіб чи однієї й тієї ж людини. Втім будь-яка із запропонованих версій є лише здогадом і потребує ґрунтовнішої верифікації, зокрема генеологічної.

Сарники (Середні і Горішні) згадано як володіння Павла Скотницького в поборовому реєстрі 1578 р. разом із с. Озерянами (однойменний населений пункт Галицького району Івано-Франківської області)¹². Оскільки рід Скотницьких у Галицькій землі вважався прийшлим і таким, що споріднився зі шляхетським гніздом Кунашевських¹³, очевидно, ці маєтності Скотницькі отримали після налагодження родинних зв'язків у Руському воєводстві. Досить обережно можна припустити, що *bona Sarnki* відійшли до Павла Скотницького після шлюбу з Катериною Колою-Сапоровською, адже далекі представники її відомої родини Колів 1469 р. згадуються як власники цих сіл — *Szarnky et Jezerzany* (Сарників і Озерян)¹⁴.

Процес набуття нових маєтностей для майбутнього галицького хорунжого не проходив без конфліктів, адже 1557 р. Павло Скотницький вимагав підтвердження продажу частини села від 1472 р. Спір закінчився на його користь, оскільки поборовий реєстр 1578 р. чітко зафіксував частини доходів родини Скотницьких від Середніх та Горішніх Сарників, Липиці, Дольної та Озерян.

Підсумовуючи короткий огляд одного з документів галицької канцелярії XV (XVI) ст., варто підкреслити, що вивчення подібних актів дозволяє по-новому оцінити історичну спадщину Галицької землі і Галича пізньосередньовічного та ранньомодерного часів. Отже, одним з пріоритетних завдань для істориків й надалі залишатиметься археографічне опрацювання галицьких гродських і земських книг, що потребує окремої дослідницької програми, реалізація якої забезпечила б введення до наукового обігу цілого ряду нових, невідомих або маловідомих джерел з історії краю.

---

¹² Jabłonowski A. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. — Т. 7: Ziemie ruskie. Ruś Czerwona. Cz. 1 // Źródła dziejowe. — Warszawa, 1902. — Т. 18. — S. 87.

¹³ Ejsdem. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. — Т. 7: Ziemie ruskie. Ruś Czerwona. Cz. 2 // Źródła dziejowe. — Warszawa, 1903. — Т. 18. — S. 312.

¹⁴ Ejsdem. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. — Т. 7: Ziemie ruskie. Ruś Czerwona. Cz. 1. — S. 30.

Andrii Stasiuk (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

**Document of the Halych Land Chancellery of the 15th century
on the property relations of local nobles**

The article presents a brief review and publication of a document issued by the Halych Land Chancellery in 1557. The original of the Act is preserved in the National Archives of Krakow, and its content illustrates the practice of property relations of Halych gentry at the turn of the late Middle Ages and the early modern time. Among the main characters of the historical source, the following officials come into the picture – a land judge and a sub-judge, as well as representatives of the Halych nobility of the 15–16th centuries.

Key words: *Halych, acts, Halych Land Court, Sarnyky, gentry, Halych land.*

Документ

Галич, 1557 р.*

Суддя Галицької землі Миколай Хотимирський та підсудок Галицької землі Григорій Маковецький посвідчують витяг з галицьких земських книг від 7 січня 1472 р. про продаж частини села Сарників шляхетному Михайлові Злотницькому

Nicolaus Choczimirski de Choczimirz iudex et Gregorius Makowieczki de Horozana subiudex terre Halicien[sis] g[e]n[ere]ales, significam[us] tenore p[raese]ntiu[m] vniu[er]sis et singulis, quib[us] expedit, p[raese]ntib[us] et futur[is], haru[m] noticia[m] habitur[is]. Q[uod] nos ad postulacio[nem] g[e]n[er]osi Pauli Skothniczki notam inscripc[i]on[em] ex actis t[errest]rib[us] Halicien[sibus] p[rae]decessoru[m] n[ost]roru[m] in forma[m] li[te]raru[m] in pergamento ext[ra]dim[us], qua[m] reperim[us] co[n]tineri sub actis in Halicz feria tertia in crastino Epiphaniaru[m] anno Do[mi]ni millesi[m]o quadragesimo septuagesimo secundo praesentibus ibid[em] g[e]n[er]osis nobilib[us] que do[mi]nis Nikiel de Novesyolki, Kvnrad de Kvnasszow, Nicolao de Czernyeyow, Derslao de Wodniki, Petro de Obelnicze, Math[iae] de Lachowicze**, Nicolao de Choczimirz et alys fidedignis ad p[re]missa.

Nobilis Michael filii[us] nobilis Janussy*** de Hnylcze recogno[vi]t, q[uod] sorte[m] sua[m] ip[s]am concerne[n]tem in Sarnek, que sibi cessit p[ost] m[at]re[m] suum al[ia]s po[b]ybe, ve[n]didit et resignavit nobili Michaeli de Zlothniki awunculis suo germano et recognovit, q[uod] sibi dict[us] Michael Zlothniczki satisfecit pro dicta sorte in Sarnik et ibid[em] Michael Janussy filii[us] co[n]stituit aeuum Michael[e]m Zlothniczky eiusd[em] sortis p[er]petuu[m] herede[m] et domi[um] et sup[er] hoc [memoriale sunt] posunt, quod iudiciu[m] recepit****.

Ориг.: Archiwum Narodowe w Krakowie. — Zespol 639: Archiwum Dzikowskie Tarnowskich. — Sygn. ADzT 026.

Опубл.: AGZ. — Т. 12. — С. 347, Nr. 3575 (документ 1472 р.).

* Документ датується на підставі часу, коли уряд у Галицькій землі обіймав Миколай Хотимирський та Григорій Маковецький, що виставили цей документ. Миколай Хотимирський закінчив каденцію 1557 р., а 4 січня 1557 р. до виконання обов'язків приступив Григорій Маковецький. Див.: Urzędnicy województwa Ruskiego XIV—XVIII. — S. 59, 63.

** У публ. AGZ: Bukaczowcze.

*** У публ. AGZ: Zauissy.

**** Далі кілька вицвілих написів, очевидно, підписантів документа.

Переклад

Ми, Миколай Хотимирський з Хотимира, суддя*, та Григорій Маковецький з Горожани, підсудок** Галицької землі, повідомляємо змістом цієї (грамоти) всім та кожному, кому потрібно, сучасникам і нащадкам, хто це читатиме, що ми на вимогу шляхетного Павла Скотницького запис, внесений із галицьких земських актів наших попередників, витягуємо у формі грамоти на пергаменті, яку визнаємо як збережену під актом у Галичі у вівторок, на другий день (свята) Богоявлення (7 січня), року Божого 1472***, за присутності там знатних і шляхетних панів Нікеля з Новосілок, Конрада з Кінашева, Миколая з Чернієва, Дерслава з Водників, Петра з Обельників, Матія з Букачівців (Ляховичів), Миколая з Хотимира та інших гідних довір'я до згаданої (грамоти).

Шляхетний Михайло, син шляхетного Завіши (Януша) з Гнильчого визнав, що свою власну визнану частину в Сарниках, яку за правом він отримав по смерті матері, або «по бабі», продав та відступив шляхетному Михайлові зі Золотників, своєму рідному дядькові, і визнав, що згаданий Михайло Золотницький задовольнив (його) за згадану частину в Сарниках, і одночасно Михайло, син Завіши (Януша), встановив навечно Михайла Золотницького дідичним власником і паном цієї частини, і щодо цього пам'ятний**** складається, що суд приймає.

In dorso: Sarnek. Michaelis Zlothiczky [...]*****

Ad bona Sarnki 1472. N 7

Печатка з написом по обідку: ARCHIWUM PAŃSTWOWE W KRAKOWIE

---

* Миколай Хотимирський з Хотимира, суддя Галицької землі (13 листопада 1555—1557 рр.). Див.: *Urzednicy województwa Ruskiego XIV—XVIII wieku.* — S. 63.

** Григорій Маковецький з Горожани, підсудок Галицької землі (4 січня 1557—22 січня 1559 рр.). Див.: *Urzednicy województwa Ruskiego XIV—XVIII wieku.* — S. 59.

*** У виданні AGZ документ датується за датою наступної сесії земському суду, що відбулася 4 травня 1472 р. Див.: AGZ. — Т. 12. — S. 346.

**** Грошовий судовий внесок.

***** Далі вицвілий запис на кілька рядків.